

Relacije samopoštovanja i razvoja Ja-identiteta

Jelena Tovarović¹

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Identitet i samopoštovanje predstavljaju značajne koncepte u razvoju i razumevanju samopoimanja individue. Percepcija i mišljenja od strane značajnih drugih utiče na konstrukciju predstava o sebi i formiranje identiteta adolescenata, što nadalje, može predstavljati snažan prediktor samopoštovanja. Značaj našeg istraživanja ogleda se u ispitivanju subjektivnih izbora i posvećenosti ulogama, vrednostima i ciljevima u oblasti religije, profesije, politike i partnerskih odnosa, koji mogu da utiču na samopoštovanje. Stoga, u ovom istraživanju ispitivaće se povezanost između identiteta i samopoštovanja, preciznije, uticaj identiteta na samopoštovanje. U istraživanju je učestvovalo 487 adolescenata i oni su popunjavali dva instrumenta – Upitnik za procenu statusa Ja-identiteta (EOMEIS-2) koji sadrži četiri statusa: Ostvareni, Preuzeti, Difuzija identiteta i Moratorijum, i Instrument samodopadljivosti i samoeфикаsnosti (SLSC) za procenu samopoštovanja, koji se sastoji od dve dimenzije: Samodopadljivosti i Samoeфикаsnosti. Korelacionom analizom četiri statusa identiteta i dve dimenzije samopoštovanja uočena je: pozitivna povezanost Samoeфикаsnosti i Samodopadljivosti sa Ostvarenim identitetom, a negativna povezanost dve dimenzije samopoštovanja sa Preuzetim, Difuzijom identiteta i Moratorijumom. Kako bismo detaljnije ispitali uticaj identiteta na samopoštovanje, urađena je regresiona analiza. Kod dimenzija Samoeфикаsnost i Samodopadljivost najznačajniji prediktor je Ostvareni identitet, a Moratorijum i Preuzeti identitet su manje značajni prediktori i sadrže negativni predznak. Rezultati su diskutovani u smeru uticaja identiteta na nivo samopoštovanja, značaja podrške od drugih poput roditelja i vršnjaka. Date su smernice za dalja istraživanja o povezanosti identiteta, samopoštovanja i drugih koncepta, koji igraju značajnu ulogu u procesu razvoja koncepta o sebi.

Ključne reči: identitet, statusi, samopoštovanje, samodopadljivost, samoeфикаsnost.

Uvod

Poslednjih trideset godina istraživači u oblasti koncepta o sebi bave se ispitivanjem relacija samopoštovanja i drugih konstrukta, poput osobina ličnosti, postignuća, identiteta, i tragaju za uzrocima i posledicama visokog i niskog

---

1 e-mail: tovarovicjelena@yahoo.com

samopoštovanja (Baumeister, 1993; Harter, 1998). Autori prave razliku između opšteg i specifičnog samopoštovanja (Rosenberg, 1965; Rosenberg et al., 1995), kao i načine na koje individue evaluiraju svoje sposobnosti i karakteristike ličnosti (Brown & Marshall, 2006). Opšte samopoštovanje je „pozitivna samoevaluacija“ (Baumeister, 1998, str. 694) i odnosi se na opštu percepciju ličnog samovrednovanja kao osobe (Rosenberg, 1965). Samopoštovanje je globalni, jednodimenzionalni stav prema specifičnom objektu – samom sebi. Ljudi imaju stavove prema različitim aspektima sopstvene ličnosti i ti stavovi imaju evaluativnu komponentu. Rezultanta vrednovanja svih komponenti slike o sebi i njihove važnosti je generalni nivo samopoštovanja (Rosenberg, 1965). Rozenberg (Rosenberg, 1979, str. 54) karakteriše individue s visokim nivoima samopoštovanja kao „osobe koje imaju visoko samopouzdanje, vide sebe kao individu koja vredi, ali i prepoznaju sopstvene mane“. S druge strane, prema Rozenbergu: „Osobe sa niskim samopoštovanjem nemaju samopouzdanja, posmatraju sebe kao da nisu vredne, dostojne, adekvatne osobe“ (Rosenberg, 1979, str. 54).

Nasuprot tome, Tafarodi i Swan (Tafarodi & Swann, 1995) pretpostavljaju postojanje dve dimenzije samopoštovanja: Samodopadljivost i Samoefikasnost. Autori smatraju da socijalno vrednovanje i kompetencije predstavljaju dve nezavisne strane samopoštovanja. Definisali su *pojam samodopadljivosti* kao afektivnu procenu o sebi, prihvatanje ili neprihvatanje sebe u skladu sa internalizovanim socijalnim vrednostima. U okviru generalizovane karakteristike, definiše se kao osećaj vrednovanja samog sebe. *Pojam samoefikasnosti* se definiše kao očekivanje ishoda usled (nameravanog) ponašanja individue i percepcije ishoda. Kao generalizovana karakteristika, odnosi se na sveukupnu pozitivnu i negativnu usmerenost ka samom sebi, odnosno to je izvor moći i sposobnosti (Tafarodi & Swann, 1995). Dakle, postoje dva pristupa u definisanju samopoštovanja. Prema jednom, samopoštovanje je generalno i globalno (Rosenberg, 1965; Rosenberg et al., 1995), a prema drugom, samopoštovanje predstavlja dvodimenzionalni konstrukt (Tafarodi & Swann, 1995, 2001).

Pored samopoštovanja, identitet predstavlja jedan od značajnih koncepata u razvoju i razumevanju samopoimanja individue. U periodu adolescencije, dešavaju se promene u ličnosti, razvoju koncepta o sebi i javlja se potreba za istraživanjem samog sebe i integracije prethodnih identifikacija u detinjstvu. Često se podrazumeva da se identitet definiše putem odgovora na pitanje: ko sam ja? Mirić (2001) smatra da identitet ne može da bude samo sadržaj odgovora na dato pitanje zato što osoba otkriva sebe, a ne svoj identitet. Identitet je: „to da sam neko, pa makar na to pitanje odgovorio sa: niko“ (Mirić, 2001, str. 56).

Kada je reč o samom procesu formiranja identiteta, u literaturi su međusobno suprotstavljena dva stanovišta. S jedne strane, formiranje identiteta je proces otkrivanja (Blasi & Glodis, 1995). S druge strane, postoje mišljenja da je proces formiranja identiteta kreativan čin, odnosno da se identitet kreira, stvara i oblikuje (Sarbin, 1997). Neki drugi autori, poput Marsije (Mar-

cia, 1993), pretpostavljaju da formiranje identiteta podrazumeva oba procesa: *otkrivanje* i *stvaranje*. Polazeći od Eriksonovog stanovišta (Erikson, 1956), Marsija (Marcia, 1980) naziva ili definiše identitet kao osećanje ili rešenje razvojne krize. Drugim rečima, identitet je „struktura koncepta o sebi, koja je interno samokonstruisana, dinamična organizacija nagona, sposobnosti, verovanja i lične istorije“ (Marcia, 1980, str. 159).

Marsija (Marcia, 1967, 1980) naglašava da postoje dve dimenzije identiteta – *istraživanje* (engl. *exploration*) ili ponašanje usredsređeno na rešavanje problema koje obezbeđuje informacije o samome sebi i sopstvenom okruženju i *posvećenost* (engl. *commitment*) ili dosledno sleđenje odabranih ciljeva, vrednosti i uverenja. Četiri statusa identiteta se mogu izvesti na osnovu dimenzija istraživanja i posvećenosti u oblastima religije, politike, profesije i partnerskih odnosa: Ostvareni (visoko istraživanje, visoka posvećenost), Moratorijum (visoko istraživanje, niska posvećenost), Preuzeti (nisko istraživanje, visoka posvećenost) i Difuzija (nisko istraživanje, niska posvećenost). Razvojni ishodi su povezani s određenim statusima koji su razvrstani u grupe nižih (Preuzeti i Difuzija identiteta) i viših statusa (Ostvareni identitet i Moratorijum identiteta). Različite karakteristike ličnosti, subjektivna iskustva, koncept o sebi i stilovi interpersonalne interakcije mogu biti povezani sa ova četiri statusa (Côté & Levine, 1988; Grotevant, 1986; Meeus et al., 1999; van Hoof, 1999). U našem istraživanju bavićemo se povezanosti četiri statusa identiteta, prema Marsijinoj klasifikaciji (Marcia, 1980) i dve dimenzije samopoštovanja (Tafarodi & Swann, 1995, 2001). Povezanost dva konstrukta mogu imati značajne teorijske implikacije, koje ćemo nadalje razmotriti.

Pojam o sebi, odnosno identitet predstavlja značajan proces u razvoju deteta, a i kasnije adolescencije. Adolescenti formiraju pojam o sebi na osnovu informacija i percepcije koje dobijaju od značajnih drugih poput roditelja i vršnjaka. Usvajanje uloga u domenu profesije, religije, ideologije, očuvanje ličnog kontinuiteta, istovetnosti, ali i potraga za jedinstvenošću predstavljaju fundamentalne odrednice u procesu formiranja identiteta. Socijalni fidbek, predstave adolescenata o tome kako ih roditelji i vršnjaci vide, utiče na njihov doživljaj i procenu sebe. Biti prihvaćen u društvu odražava se na samoprocenu adolescenata (Krstić, 2008). Autori naglašavaju kako razumevanje ranog iskustva socijalizacije može da oblikuje strukturu i sadržaj samoevaluacije (Bleiberg, 1984; Harter, 2008).

Uloge, socijalni događaji, reprezentacija događaja i socijalna konstrukcija određuju formiranje identiteta i pojma o sebi (Harter, 2006). Harter (2006) govori da pogled iz Neo-Pijažeove perspektive otkriva značajne razvojne karakteristike u periodu adolescencije:

- Od konkretnih opisa ka apstraktnim;
- Od doživljaja sebe sada i ovde ka povezivanju sa prošlim i budućim događajima o sebi;

- Od doživljaja sebe u jednoj situaciji ka doživljaju sebe u različitim situacijama;
- Od realnog Ja (kakav jesam) ka idealnom Ja (kakav bi trebalo da budem);
- Od stvarnog Ja (sopstvene predstave o sebi) ka javnom Ja (kako me drugi vide);
- Od neuočavanja konflikta ka doživljavanju konflikta i konfuzije do integracije u jedinstvenu sliku o sebi u različitim ulogama.

Harter (2008) naglašava značaj normativno-razvojnih karakteristika u formiranju pojma o sebi. Koncept o sebi nije samo kognitivni konstrukt, nego i socijalni, u kojem interakcija sa značajnim drugima i informacije od roditelja i vršnjaka, može uticati na normativno-razvojnu predstavu sebe. Percepcija od strane značajnih drugih određuje da li će osoba pozitivno ili negativno da vrednuje sebe. Konstrukcija pojma o sebi i identiteta u adolescentskom dobu predstavlja proces koji se odvija u tri perioda: mladom, srednjem i kasnom (Harter, 2008).

U ranoj adolescenciji opisi o samome sebi predstavljaju apstrakcije o konceptu o sebi, koji je zasnovan na kognitivnoj sposobnosti da integrišu karakteristike u više nivoe koncepta o sebi (Fischer, 1980; Harter, 1998). Predstave o sebi su podeljene, odnosno različite jedne od drugih. Prema Fišeru (1980), ove "pojedinačne apstrakcije" su previše diferencijalne, stoga mladi adolescenti mogu da razmišljaju samo o pojedinačnim, odnosno izolovanim karakteristikama o sebi na apstraktnom nivou. Mlađi adolescenti nadalje upotrebljavaju informacije u cilju socijalne komparacije (Harter, 2008).

Potruga u srednjem periodu adolescencije je u otkrivanju pitanja *Ko sam ja*, fundamentalno pitanje u formiranju identiteta (Broughton, 1978), koje je teško odgonetnuti usled različitih koncepta o sebi. Adolescent opisuje samog sebe različito u zavisnosti od toga da li je sa bliskim prijateljima, grupom ljudi ili roditeljima. Usvajanje novih uloga (na primer u školi, na poslu) utiče na konstrukciju karakteristika koncepta o sebi u odnosu na kontekst. U ovom periodu, adolescenti mogu jasno da poredе suprotstavljene karakteristike (na primer introvertan nasuprot ekstravertan). Fišer (Fisher, 1980) naziva ove strukture "apstraktno mapiranje": adolescent može da poredi različite karakteristike ili da konstruiše nove. Apstraktno mapiranje ima ograničenja: ne postoji mogućnost integracije takvih predstava o sebi u cilju rešavanja konflikta, konfuzije ili distresa (Fisher, Hand, Watson, Van Parys, & Tucker, 1984). Dakle, više različitih predstava o sebi, utiču na definisanje i otkrivanje pravog Ja, što dovodi do intrapsihičkog konflikta, koji se javlja tokom formiranja identiteta i koncepta o sebi (Harter, 2008).

U pogledu sadržaja predstava o sebi koje se javljaju u periodu kasne adolescencije i ranog odraslog doba, mnoge karakteristike odnose se na lična uverenja, vrednosti i moralne standarde koje su sada internalizovane ili

konstruisane na osnovu ličnog iskustva. Postoji manja briga o tome šta drugi misle, a viši je fokus na budući koncept o sebi. Novostečene kognitivne sposobnosti u periodu kasnije adolescencije omogućava prevazilaženje teškoća i problema prethodnog perioda. U ranom i srednjem periodu adolescencije postoje potencijalno suprotstavljene karakteristike koje su viđene kao kontradiktorne i uzrok su unutrašnjeg konflikta (Harter, 2008). Stariji adolescenti mogu da prevaziđu konfuziju i konflikt putem konstrukcija apstrakcija višeg reda, koje podrazumevaju značajne unutrašnje koordinacije jedne apstrakcije (Fisher, 1980). Mnoga ograničenja koja se javljaju u srednjem periodu adolescencije mogu da budu prevaziđena u kasnoj adolescenciji. Karakteristike koje se odnose na lična verovanja, vrednosti i standarde više su internalizovana, postiže se konačni ili ostvareni identitet, i adolescenti imaju mogućnost da dostignu svoje ciljeve što nadalje vodi ka višem samopoštovanju. Usmerenost adolescenata ka budućim predstavama o sebi doprinosi stremljenju ka postavljenim ciljevima (Harter, 2008).

Iako Erikson nije jasno definisao pojam samopoštovanja, on je istakao da postoji povezanost između identiteta i samopoštovanja, odnosno Ja-identitet može uticati na samopoimanje individue (Erikson, 1968). Kada je reč o relacijama identiteta i samopoštovanja postoje istraživanja koja ukazuju na to da postoji povezanost između ova dva konstrukta (Kroger, 2003; Marcia, 1993; Orlofsky, 1978; Ryeng, Kroger, & Martinussen, 2013), a rezultati drugih istraživanja ukazuju na to da ne postoje relevantne korelacije (Rotheram-Borus, 1989). Autori (Kroger, 2003; Marcia, 1993; Orlofsky, 1978; Ryeng et al., 2013) naglašavaju da postoji povezanost između viših statusa identiteta (Ostvarenog i Moratorijuma) i visokih rezultata na samopoštovanju, a niži statusi identiteta (Preuzeti i Difuzija) povezani su sa nižim skorovima na skali samopoštovanja. Rezultati istraživanja Arensa (Arens, 2013) idu u prilog tome da specifični koncepti o sebi mogu da utiču na nivo samopoštovanja. Pre svega, socijalno prihvatanje od strane vršnjaka ima najveći uticaj na nivo samopoštovanja.

Glavni problem našeg istraživanja jeste da se ispita da li postoje relacije između statusa identiteta (Difuzija, Preuzeti, Ostvareni identitet i Moratorijum) i samopoštovanja (Samodopadljivosti i Samoefikasnosti). Preciznije, očekuje se da statusi identiteta utiču na nivo samopoštovanja (Arens, 2013; Kroger, 2003; Marcia, 1993; Orlofsky, 1978; Ryeng et al., 2013). Konstrukt identiteta i samopoštovanja može imati značajne teorijske povezanosti. Tokom perioda adolescencije, individua prolazi kroz dugo putovanje kako bi dostigla konačni ili ostvareni identitet: od opisa i predstava o samome sebi koje su konstruisane na osnovu percepcije od strane značajnih drugih, što nadalje određuje pozitivno ili negativno vrednovanje sebe; preko konfuzije i krize identiteta i traganje za odgovorom na pitanje *Ko sam ja*; do karakteristika, koje se odnose na lična uverenja, vrednosti i posvećenosti ciljevima, konstruisane na osnovu ličnog iskustva, a ne na osnovu toga kako ih drugi vide (Harter, 2008). Posti-

zanje Ostvarenog identiteta može da dovede do višeg nivoa samopoštovanja. Harter (1999), kao i drugi autori (Shrauger & Schoeneman, 1979) zaključuju da koncept o sebi i identitet, kao i relevantnost percepcije i mišljenja od strane značajnih drugih može predstavljati snažni prediktor samopoštovanja. Dakle, u našem istraživanju pretpostavlja se da značaj individualnih subjektivnih izbora i posvećenost specifičnim ulogama i vrednostima u oblastima religije, politike, ideologije i partnerskih odnosa mogu da utiču na samopoštovanje. Drugim rečima, način na koji se mlada osoba suočava sa krizom identiteta može uticati na samopoštovanje.

Metod

Uzorak ispitanika

Istraživanje je sprovedeno u srednjim školama u Šapcu. Učestvovalo je 487 ispitanika od kojih je 63% ženskog pola (306) i 37% muškog pola (181). Prosečna starost ispitanika je sedamnaest godina (najmlađi ispitanici imaju petnaest, a najstariji devetnaest godina).

Instrumenti

Prvi korišćeni instrument u istraživanju je *Upitnik za procenu statusa Ja-identiteta (EOMEIS-2, Extended Objective Measure of Ego Identity Status; Bennion & Adams, 1986)*, koji je preveden sa engleskog na srpski jezik. Upitnik sadrži 64 stavke i grupisane u četiri statusa identiteta. Mere procene pouzdanosti za četiri statusa identiteta, rađene na našem uzorku ispitanika, kreću se od niskih ka visokim vrednostima: Ostvareni $\alpha=.75$, Preuzeti $\alpha=.88$, Difuzija identiteta $\alpha=.62$ i Moratorijum $\alpha=.74$. Skala je petostepena, od 1 – *uopšte se ne slažem* do 5 – *potpuno se slažem*. Opisaćemo statute identiteta i pružićemo primere stavki:

1. *Difuzija identiteta*: izostaje posvećenost vrednostima i ciljevima, kao i istraživanje, pasivnost i podložnost manipulaciji (primer: *Nemam nijednog bliskog prijatelja i ne mislim da ga trenutno tražim*).
2. *Preuzeti identitet*: izabran identitet od strane drugih (roditelj, nastavnici), posvećenost nekim vrednostima, a izostaje istraživanje i samostalnost (primer: *Moji roditelji su još davno odlučili šta bi trebalo da bude moj posao i ja sledim njihove planove*).
3. *Moratorijum*: obrazac zadržavanja ili odgađanja, još traje istraživanje i izostaje posvećenost (primer: *Još uvek pokušavam da odlučim da li sam sposoban i koji je posao pravi za mene*).
4. *Ostvareni identitet*: nakon istraživanja nastaje posvećenost jedinstvenom skupu vrednosti i ciljeva (primer: *Bilo mi je potrebno mnogo vremena, ali sada sam siguran u kom pravcu želim da razvijam karijeru*).

Drugi upitnik koji smo koristili za procenu samopoštovanja u ovom istraživanju jeste Instrument za procenu samodopadljivosti i samoeфикаsnosti (*Self-Liking Self-Competence Scale, SLSC*; Tafarodi & Swann, 1995) i sadrži 20 ajtema. Upitnik se sastoji od dve dimenzije: Samodopadljivost (primer stavke: *Osećam se sasvim dobro u sopstvenoj koži*) i Samoeфикаsnost (primer stavke: *Sasvim dobro obavljam većinu poslova*). Skala za procenu samopoštovanja je petostepena, od 1 – *uopšte se ne slažem* do 5 – *u potpunosti se slažem*. Interna konzistencija, rađena na našem uzorku ispitanika, za obe dimenzije je visoka: Kronbahov koeficijent alfa za stavke Samodopadljivosti je .83, a za stavke Samoeфикаsnosti .81.

Rezultati

Predikcija samopoštovanja na osnovu statusa Ja-identiteta

Kako bismo ispitali uticaj statusa identiteta na samopoštovanje sprovedi smo regersionu analizu. Pre nego što predstavimo rezultate regresione analize, značajno je prikazati Pirsonove korelacije. Naime, uočene su pozitivne korelacije Samoeфикаsnosti i Samodopadljivosti sa Ostvarenim identitetom, a negativna povezanost postoji između Samoeфикаsnosti i Moratorijuma, Difuizije i Preuzetog identiteta, kao i između Samodopadljivosti i Moratorijuma i Difuizije identiteta (Tabela 1).

Tabela 1

Interkorelacije samopoštovanja (SLSC) i statusa Ja-identiteta (EOMEIS-2)

	Difuizija	Preuzeti	Moratorijum	Ostvareni
Samoeфикаsnost	-.162***	-.153**	-.176***	.173***
Samodopadljivost	-.135**	-.061	-.183***	.164***

*Korelacije su značajne na nivou $p < .05$; **Korelacije su značajne na nivou $p < .01$; ***Korelacije su značajne na nivou $p < .001$

U cilju detaljnije analize povezanosti dimenzija samopoštovanja sa statusima Ja-identiteta urađena je serija višestrukih regresionih analiza sa dimenzijama samopoštovanja, kao kriterijumima (Tabela 2). Kod dimenzije Samoeфикаsnosti kao najznačajniji prediktor pokazuje se Ostvareni identitet, a statusi Moratorijuma i Preuzetog identiteta predstavljaju manje značajne prediktore sa negativnim predznakom. Nasuprot tome, status Difuizije identiteta pokazao se kao redundantni i statistički neznačajan prediktor Samoeфикаsnosti. Kod dimenzije Samodopadljivosti značajni prediktori su Ostvareni identitet, kao i Moratorijum (negativni predznak), dok su ostali statusi identiteta neznačajni prediktori ove dimenzije samopoštovanja. Dakle, osobe koje imaju visoke rezultate na Ostvarenom identitetu imaju tendenciju ka visokim skorovima na

dimenzijama Samoefikasnosti i Samodopadljivosti. Drugim rečima, gledano i prema rezultatima korelacione analize, Ostvareni identitet predstavlja izvorno najjači prediktor dimenzija samopoštovanja.

Tabela 2

Predviđanje samopoštovanja na osnovu statusa Ja-identiteta

Kriterijum	Prediktor	β	t	p	R	R ²	F	df	p
Samoefikasnost	Difuzija	-.029	-.563	.573	.327	.107	14.103	4	.000
	Preuzeti	-.116*	-2.195	.029					
	Moratorijum	-.204***	-3.683	.000					
	Ostvareni	.278***	5.763	.000					
Samodopadljivost	Difuzija	-.021	-.394	.694	.300	.090	11.620	4	.000
	Preuzeti	.009	.164	.870					
	Moratorijum	-.265***	-4.749	.000					
	Ostvareni	.250***	5.133	.000					

*p<.05; **p<.01; ***p<.001

Diskusija i zaključak

Glavni predmet ovog istraživanja bio je da se ispita uticaj statusa identiteta na samopoštovanja na uzorku od 487 adolescenata. Rezultati korelacione analize ukazuju na to da postoji pozitivna korelacija Samoefikasnosti i Samodopadljivosti sa Ostvarenim identitetom, a negativna povezanost je uočena između Samoefikasnosti i Moratorijuma, Difuzije i Preuzetog identiteta i između Samodopadljivosti i Moratorijuma i Difuzije identiteta. Kako bismo detaljnije ispitali uticaj identiteta na samopoštovanje, urađena je regresiona analiza. Kod dimenzija Samoefikasnosti i Samodopadljivosti najznačajniji prediktor je Ostvareni identitet, dok su Moratorijum i Preuzeti identitet manje značajni prediktori i sadrže negativni predznak.

Postoje studije koje ukazuju na postojanje povezanosti identiteta sa samopoštovanjem, odnosno osobe u višim statusima identiteta (Ostvareni identitet i Moratorijum) postižu bolje rezultate na samopoštovanju, a individue u nižim statusima identiteta (Difuzija i Preuzeti identitet) ostvaruju niže skorove na samopoštovanju (Kroger, 2003; Marcia, 1993; Orlofsky, 1978; Ryeng et al., 2013). Slično tome, rezultati našeg istraživanja ukazuju na to da postoji povezanost između identiteta i samopoštovanja i to, pre svega, Ostvarenog identiteta i Samoefikasnosti, ali i negativne povezanosti dve dimenzije samopoštovanja sa Moratorijumom i Preuzetim identitetom. Drugim rečima, osobe koje su se ostvarile i jasno definisale svoje ciljeve veoma su organizovane, usmerene i motivisane na rešavanje postavljenih zadataka.

Konstrukt identiteta i samopoštovanja može imati značajne teorijske povezanosti. Marsija (Marcia, 1967) pretpostavlja da osobe u višim statusima

identiteta (Ostvareni identitet i Moratorijum) imaju unutrašnje definisanje sebe, zato što su same istražile mogućnosti i to može uticati na više nivoa samopoštovanja, a osobe u nižim statusima identiteta (Preuzetom i Difuziji identiteta) imaju eksterno definisanje sebe koje zavisi od priznavanja značajnih drugih individua i usmeravanja od strane drugih osoba, što može dovesti do nižeg nivoa vrednovanja samog sebe i samopoštovanja. Dakle, Marsija (1967) naglašava da osobe koje su uspešno prevazišle period krize, ne zavise od priznavanja značajnih drugih i postigle su više statusa identiteta što dovodi do višeg nivoa vrednovanja samog sebe i samopoštovanja. To ne znači da treba zanemariti uticaj značajnih drugih u konstruisanju pojma o sebi i formiranju identiteta, koji nadalje utiče na samopoštovanje. S druge strane, u istraživanju Harter (1999) naglašava se značaj podrške vršnjaka i roditelja u previđanju opšteg samopoštovanja u svakom od tri perioda adolescencije: ranom, srednjem i kasnom. Podrška roditelja, kvalitet porodičnih odnosa, interesovanje za probleme, kao i usmeravanje adolescenata ka pozitivnom samovrednovanju, može voditi ka formiranju viših statusa identiteta i višem nivou samopoštovanja (Harter, 1999, 2008).

Tokom perioda rane adolescencije intervencije koje su usmerene ka promenama u predstavama o tome kako ih vršnjaci vide mogu uticati na viši nivo samopoštovanja. Biti član socijalne grupe podrazumeva i prihvatanje grupnih normi koje mogu da utiču na izbor i posvećenost određenim vrednostima i ciljevima. Drugim rečima, socijalne grupe utiču na njihove članove u smeru odabira vrednosti i karakteristika koje bi bile (ne)značajne. Podrška i usmeravanje od strane roditelja prilikom prelaska osobe u adolescentsko doba može uticati na odabir vršnjačke grupe, kao i na to od kolika je važnost odnosa sa vršnjacima (Damon & Hart, 1988). Ojačavanje pozitivne slike o samome sebi i prihvatanje sebe, kao i uloga i vrednosti koji adolescenti biraju u procesu formiranja identiteta, može dovesti do viših nivoa samopoštovanja (Harter, 2008). Tokom adolescencije, različiti koncepti o sebi mogu biti diferencijalni u zavisnosti od socijalnog konteksta. Rozenberg (1986) naglašava različite uticaje socijalnog okruženja, posebno vršnjaka. Zavisnost od percepcije i mišljenja drugih dovodi do nestalnosti u proceni samog sebe. S obzirom na to da nije moguće znati šta drugi misle i da može postojati dvosmislenost u percepciji drugih, karakteristike koncepta o sebi se mogu menjati tokom vremena. Ukoliko značajni drugi pruže podršku mladim adolescentima kao osobi, za one karakteristike koje adolescenti veruje da ih zaista reprezentuju, individua će postići realni pojam o sebi. Nasuprot tome, konstrukcija koncepta o sebi koja previše zavisi od internalizacije mišljenja drugih, može dovesti do lažnog pojma o sebi, zasnovanog na pogrešnim iskustvima. Stoga, podrška od strane roditelja ne bi trebalo da se zasniva na nedostiznim ciljevima i ponašanjima.

Roditelji, u periodu kada kod adolescenata postoji potreba za koherentnošću, harmonijom različitih karakteristika, odnosno tokom perioda srednje adolescencije, potrebno je da ih usmere, kako bi dostigli uspešnu adaptaciju u narednom periodu. Kontradiktorne informacije od značajnih drugih može dovesti do konfuzije o tome: koje karakteristike treba usvojiti. Različite potvrde ili validacije, kontradiktorni feedback koji adolescent dobija od različitih izvora, može da dovede do nestabilnog samopoštovanja u različitim interpersonalnim kontekstima. Biti odbijen od strane vršnjaka, u vreme kada samosvest traga za prihvatanjem, dovodi do besa i agresivnog ponašanja. Nestabilne strukture o samome sebi u periodu adolescencije mogu dovesti do nedostatka kontrole u okviru kognicije o samome sebe i ponašanja do kojeg ta saznanja mogu dovesti (Harter, 1999, 2008).

U periodu kasne adolescencije, značajno je roditeljsko ohrabrenje i realna očekivanja u potrazi za karijerom. Nadalje, kako bi se postigao realni pojam o sebi i konačni identitet, izbor karijere adolescenta ne mora nužno da bude ono što su roditelji zamislili ili šta oni žele da mladi odrasli postanu (Harter, 2008). U našem istraživanju osobe sa preuzetim identitetom, odnosno adolescenti posvećeni ciljevima i vrednostima koje su roditelji odredili vodi do nižeg samopoštovanja. Nepriznavanje uticaja socijalizacije, koje su možda dovele do posvećenosti određenim ciljevima, ne znači da uticaj drugih poput vršnjaka i roditelja nije imalo nikakav uticaj. Nalazi istraživanja ukazuju na to da stavovi adolescenata i roditelja su prilično kongruentna kada je reč o profesiji, političkim i religioznim uverenjima ili odlukama (Steinberg, 1990). Fišer (Fisher, 1980) naglašava da razvojne karakteristike na višim nivoima zahtevaju određeni balans i ravnotežu, koja se može održati uz podršku, pomoć, iskustvo i instrukcije od strane socijalnog okruženja kako bi individua funkcionisala na optimalnom nivou. Ukoliko se neguju ove sposobnosti, adolescent će sa lakoćom integrisati suprotstavljene karakteristike na način koji ne dovodi do konflikta ili distresa. Stoga, ulaganje vremena i energije da se pomogne adolescentima da shvate da je normalno da postoje naizgled različite karakteristike može olakšati suočavanje sa konfliktima. Nadalje, saveti i pomoć adolescentima da konstruišu više nivoe različitih karakteristika (na primer: fleksibilan, adaptivan, nekonzistentan) može umanjiti distress koji je bio istaknut tokom perioda srednje adolescencije.

Ipak, konflikt između karakteristika koje se odnose na određene uloge nisu u potpunosti razrešene u ovom periodu (Harter, 2008). Konflikti mogu da se jave ukoliko nove kognitivne sposobnosti, koje omogućavaju integraciju kontradikcija, nisu ojačane od strane socijalnog okruženja. Redukcija u diskrepanci između idealnog i realnog koncepta o sebi, između težnji šta bi drugi želeli da adolescenti postanu nasuprot stvarnog uspeha i čime oni lično teže, podrška u izboru ličnih vrednosti i ciljeva adolescenata od strane značajnih drugih može da dovede do lične autonomije i slobode izbora, koji igra-

ju značajnu ulogu u tome da stariji adolescenti imaju mogućnost da donesu odluku o posvećenosti u određenim oblastima, koje su u skladu sa njihovim vrednostima, karakteristikama, sposobnostima i u kojima mogu da postignu uspeh.

Značajno je pomenuti nekoliko ograničenja u našem istraživanju. Koncept o sebi je veoma kompleksan konstrukt da bi mogao biti objašnjen samo putem statusa identiteta i samopoštovanja. Prvo, statusi identiteta nisu često istraživan koncept, te ograničenje ovog istraživanja može biti u samoj operacionalizaciji, odnosno da je slaba ili bi trebalo koristiti druge instrumente za procenu identiteta i koncepta o sebi. Problem Upitnika za procenu statusa Ja-identiteta može biti usklađivanje stavki sa kulturnim razlikama s obzirom na to da se neke stavke odnose na politiku i religiju, a koje možda nisu u skladu sa vrednosnim karakteristikama adolescenata u Srbiji. Upitnik EOMEIS-2 ima nisku pouzdanost skala, posebno Difuzije identiteta, što može činiti rezultate nepouzdanim. Stoga, u budućim istraživanjima bi trebalo ispitati faktorsku strukturu i metrijske karakteristike instrumenta za procenu statusa identiteta i samopoštovanja.

U daljim studijama poželjno je istraživati druge koncepte o sebi, kao i povezanosti sa karakteristikama ličnosti u cilju objašnjenja ponašanja individue i kompleksnih relacija raznih varijabli. Interesantno bi bilo ispitati povezanost identiteta i samopoštovanja sa drugim konstruktima poput: narcizma, samosvesti, koncepta o sebi (engl. *self-concept*), osobina ličnosti i slično..

Takođe, moguće je još detaljnije ispitati koncept samopoštovanja. Istraživači naglašavaju značaj specifičnih oblasti samovrednovanja, kao što su akademsko i socijalno samopoštovanje (Coopersmith, 1967; Harter, 1998). Različiti aspekti samopoštovanja mogu imati distinktivne relacije sa identitetom. Na primer akademsko samopoštovanje može biti povezano sa Ostvarenim identitetom. Buduće studije i odgovori na postavljena pitanja mogu pružiti značajne teorijske, empirijske i praktične implikacije o ponašanju i ličnosti individue, koje nije moguće razumeti i objasniti bez istraživanja kompleksnih relacija samopoštovanja, samovrednovanja i samopojmanja, odnosno raznih koncepta o sebi.

Literatura

- Arens, A. K., & Hasselhorn, M. (2013). Age and gender differences in the relation between self-concept facets and self-esteem. *The Journal of Early Adolescence*, 34(6), 760–791. <https://doi.org/10.1177/0272431613503216>
- Baumeister, R. F. (1993). *Self-esteem: The puzzle of low self-regard*. New York: Plenum.
- Baumeister, R. F. (1998). The self. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 1, pp. 680–740). New York: McGraw-Hill.

- Bennion, L. D., & Adams, G. R. (1986). A revision of the extended version of the objective measure of ego identity status: An identity instrument for use with late adolescents. *Journal of adolescent research, 1*, 183–197. <https://doi.org/10.1177/074355488612005>
- Blasi, A., & Glodis, K. (1995). The development of identity: A critical analysis from the perspective of the self as subject. *Developmental Review, 15*, 404–433. <https://doi.org/10.1006/drev.1995.1017>
- Bleiberg, E. (1984). Narcissistic disorders in children. *Bulletin of the Menninger Clinic, 48*, 501–517.
- Broughton, J. (1978). The development of the concepts of self, mind, reality, and knowledge. In W. Damon (Ed.), *Social cognition* (pp. 75–100). San Francisco: Jossey-Bass.
- Brown, J. D., & Marshall, M. A. (2006). The three faces of self-esteem. In M. H. Kernis (Ed.), *Self-esteem: Issues and answers* (pp. 4–9). New York: Psychology Press.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. New York: W. H. Freeman & Company.
- Côté, J. E., & Levine, C. (1988). A critical examination of the ego identity status paradigm. *Developmental Review, 8*, 147–184. [https://doi.org/10.1016/0273-2297\(88\)90002-0](https://doi.org/10.1016/0273-2297(88)90002-0)
- Damon, W., & Hart, D. (1988). *Self-understanding in childhood and adolescence*. New York: Cambridge University Press.
- Erikson, E. H. (1956). The problem of ego identity. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 4*(1), 56–121. <https://doi.org/10.1177/000306515600400104>
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: youth and crisis*. New York: Norton & Co.
- Fischer, K. W. (1980). A theory of cognitive development: The control and construction of hierarchies of skills. *Psychological Review, 87*, 477–531. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.87.6.477>
- Fischer, K. W., Hand, H. H., Watson, M. W., Van Parys, M., & Tucker, J. (1984). Putting the child into socialization: The development of social categories in preschool children. In L. Katz (Ed.), *Current topics in early childhood education* (Vol. 5, pp. 27–72). Norwood, New York: Ablex.
- Grotevant, H. D. (1986). Assessment of identity development: Current issues and future directions. *Journal of Adolescent Research, 1*, 175–182. <https://doi.org/10.1177/074355488612004>
- Harter, S. (1998). The development of self-representations. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology* (pp. 553–617). New York: Wiley.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self*. New York: Guilford Press.
- Harter, S. (2006). The self. In W. Damon, R. M. Lerner, & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6th ed., pp. 505–570). New York: Wiley.
- Harter, S. (2008). The developing self. In W. Damon & R. M. Lerner (Eds.), *Child and Adolescent Development: An Advanced Course* (pp. 216–261). New York: Wiley.
- Kroger, J. (2003). Identity development during adolescence. In G. R. Adams & M. D. Berzonsky (Eds.), *Blackwell handbook of adolescence* (pp. 205–226). Malden, MA: Blackwell Publishing.

- Krstić, K. (2008). Povezanost pojma o sebi i predstave adolescenata kako ih vide "značajni drugi". *Psihologija*, 41(4), 539–553. DOI: 10.2298/PSI0804539K
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551–558. <https://doi.org/10.1037/h0023281>
- Marcia, J. E. (1967). Ego identity status: Relationship to change in self-esteem, "general maladjustment," and authoritarianism. *Journal of Personality*, 35, 118–133. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1967.tb01419.x>
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 159–187). New York: Wiley.
- Marcia, J. E. (1993). The ego identity status approach to ego identity. In J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer, & J. L. Orlofsky (Eds.), *Ego identity: A handbook for psychosocial research* (pp. 1–21). New York: Springer-Verlag.
- Meeus, W., Iedema, J., Helsen, M., & Vollebergh, W. (1999). Patterns of adolescent identity development: Review of literature and longitudinal analysis. *Developmental Review*, 19, 419–461. <https://doi.org/10.1006/drev.1999.0483>
- Mirić, J. (2001). O pojmu identiteta u psihologiji. *Psihologija*, 34(1–2), 49–60. Preuzeto sa <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0048-5705/2001/0048-57050101049M.pdf>
- Orlofsky, J. L. (1978). Identity formation, achievement, and fear of success in college men and women. *Journal of Youth and Adolescence*, 7, 49–62. <https://doi.org/10.1007/BF01538686>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*. New York: Basic Books.
- Rosenberg, M. (1986). Self-concept from middle childhood through adolescence. In J. Suls & A. G. Greenwald (Eds.), *Psychological perspective on the self* (Vol. 3, pp. 107–135). Hillsdale, New York: Erlbaum.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C., & Rosenberg, F. (1995). Global self-esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes. *American Sociological Review*, 60 (1), 141–156. <https://doi.org/10.2307/2096350>
- Rotheram-Borus, M. (1989). Ethnic differences in adolescents identity status and associated behavior problems. *Journal of Adolescence*, 12, 361–374. [https://doi.org/10.1016/0140-1971\(89\)90060-2](https://doi.org/10.1016/0140-1971(89)90060-2)
- Ryeng, M. S., Kroger, J., & Martinussen, M. (2013). Identity status and self-esteem: A meta-analysis. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 13(3), 201–213. <https://doi.org/10.1080/15283488.2013.799431>
- Sarbin, T. R. (1997). The poetics of identity. *Theory & Psychology*, 7(1), 67–82. <https://doi.org/10.1177/0959354397071006>
- Shrauger, J. S., & Schoeneman, T. J. (1979). Symbolic interactionist view of self-concept: Through the looking glass darkly. *Psychological Bulletin*, 86, 549–573. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.86.3.549>
- Steinberg, L. (1990). Interdependency in the family: Autonomy, conflict, autonomy in the parent-adolescent relationship. In S. Feldman & G. Elliot (Eds.), *At the threshold: The developing adolescent* (pp. 255–276). Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Tafarodi, R. W., & Swann Jr, W. B. (1995). Self-liking and self-competence as dimensions of global self-esteem: initial validation of a measure. *Journal of personality assessment*, 65(2), 322–342. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6502_8
- Tafarodi, R. W., & Swann, W. B. (2001). Two-dimensional self-esteem: Theory and measurement. *Personality and Individual Differences*, 31(5), 653–673. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00169-0](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00169-0)
- van Hoof, A. (1999). The identity status field re-reviewed: An update of unresolved and neglected issues with a view on some alternative approaches. *Developmental Review*, 19, 497–556. <https://doi.org/10.1006/drev.1999.0484>

DATUM PRIJEMA RADA: 26.11.2020.

DATUM PRIHVATANJA RADA: 30.05.2021.

The relationships between self-esteem and ego-identity development

Jelena Tovarović

Faculty of Philosophy, University of Belgrade

Identity and self-esteem are important concepts in the development and understanding of individual's self-perception. Perceptions and opinions of significant others influence the construction of adolescents' representations of self and the formation of identity, which, in turn, can be a strong predictor of self-esteem. The significance of our research is reflected in the examination of subjective choices and commitment to roles, values and goals in the domains of religion, occupation, politics and relationships, which can all affect self-esteem. Hence, this paper aims to examine the relationship between identity and self-esteem, more precisely, the impact of identity on self-esteem. The study involved 487 adolescents who completed two questionnaires: the Extended Objective Measure of Ego Identity Status (EOMEIS-2), which contains four statuses: Achievement, Foreclosure, Diffusion identity and Moratorium, and the Self-Liking Self-Competence Scale (SLSC) used for the assessment of self-esteem, consisting of two dimensions: Self-liking and Self-competence. Correlation analysis of four identity statuses and two dimensions of self-esteem showed a positive correlation of Self-competence and Self-liking with Achievement identity, and a negative correlation of the two dimensions of self-esteem with the Foreclosure, Diffusion identity and Moratorium. In order to analyze the influence of identity on self-esteem in more detail, a regression analysis was performed. When it comes to the dimensions of Self-competence and Self-liking, the most significant predictor is Achievement identity, while Moratorium and Foreclosure identity are less impactful predictors, with a negative sign. The results are interpreted in terms of the influence of identity on the level of self-esteem, as well as the importance of support from others, such as parents and peers. Finally, we provide guidelines for further research of the connection between identity, self-esteem and other concepts which play a significant role in the process of developing the concept of self.

Key words: Identity, Status, Self-esteem, Self-liking, Self-competence.